

Podalje od prvotne gradske jezgre, prema Kaštelima na Z i poljičkome kraju na I, postoji više lok. iz ranoga srednjeg vijeka.

LIT.: Forschungen in Salona, I–III, Wien 1917, 1926, i 1939. — Recherches à Salone, I–II, Copenhagen 1928, 1933. — H. Kähler, Die Porta Caesarea in Salona, VjHAD, 1930–34 (1940), 51. — Lj. Karaman, Po ruševinama starohrvatskog Solina, HK, 1934. — M. Abramčić, Zapadna nekropola antike Salone, VjHAD, 1935–49 (1950), 52. — E. Dyggve, History of Salonian christianity, Oslo 1951. — L. Katić, Solin od VII. do XX. stoljeća, Prilozi—Dalmacija, 1955. — E. Ceci (M. Ceci), I monumenti pagani di Salona, Milano 1962. — Isti, I monumenti cristiani di Salona, Milano 1963. — Ch. Clairmont, Excavations at Salona, Yugoslavia, 1969–1972, New Jersey 1975. — Ž. Rapanić i D. Jelovina, Revizija istraživanja i nova interpretacija kompleksa na Otoku u Solinu, VjHAD, 1968–69 (1977), 70–71. — D. Rendić-Miočević, Antička Salona (Salonae) — povijesno-urbanistički i spomenički fenomen, Arhitektura, 1977, 160–161. — N. Cambi, Starokršćanska crkvena arhitektura na području salonitanske metropolije, Arheološki vjestnik (Ljubljana), 1978, 29. — Ž. Rapanić, Prilog proučavanju kontinuiteta naseljenosti u salonitanskom ageru u ranom srednjem vijeku, VjHAD, 1980, 74. — F. Oreb, Archaeological Excavations in the Eastern Part of Ancient Salona in 1979, ibid., 1984, 77. — B. Gabričević, Le plus ancien oratoire chrétien de Salone, ibid. — D. Rendić-Miočević, Question de la chronologie du développement des basiliques doubles de Salone, ibid. — N. Cambi, Salonitan piscinae, ibid. — F. Bulić, Po ruševinama stare Salone, Split 1986 (Prilog VjHAD, 1986, 79). — N. Cambi, Salona und seine Nekropolen, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Abhandlungen n. F. Heft 96, München 1987. — Antička Salona, Split 1991. — Starohrvatski Solin, Split 1992. — Starohrvatski Solin — Disputationes Salonitanae, IV, Split 1993 (VjHAD), 1993, 85. Ž. Ra.

SOLIS, Mate, slikar (Zadar, 21. VII. 1935). Diplomirao na Akademiji u Zagrebu 1962. U prvoj fazi slika na granici apstrakcije, potom čvršće naglašava volumen i pojačava kolorističku skalu signalnim bojama. U svom ekspressionističkom razdoblju slikao je aktove. Radi akvarele i ulja u kojima prevladavaju motivi barki i nadrealistički prizori iz creske luke (Četiri guca, 1975; Dva leuta, 1981). U posljednje vrijeme slika kolorističke apstraktne kompozicije naglašena crteža. Samostalno izlagao u Rijeci, Hamburgu i Klagenfurtu. U gradu Cresu ima galeriju i eksperimentalni atelje »Axis mundi«. Autor zidnih dekoracija u hotelima, tvornicama i bankama (Cres, Mali Lošinj, Opatija, Haludovo). Bavi se opremanjem knjiga.

LIT.: V. Ekl, Mate Solis — slikar Cresa, Dometi, 1971, 7. — B. Vižintin, Mate Solis (katalog), Rijeka 1977. — B. Smoljan-Čerina, Solis (katalog), Rijeka 1994. Ra. Mat.

SOMAZZI, Clemente, švic. štukater (XVIII/XIX. st.); član razgranate i ugledne obitelji štukatera iz Ticina. Štukom je ukrašavao stropove i zidove crkava biblijskim prizorima i simbolima: u Zadru 1793 (crkva Sv. Ivana, uništena 1844), s bratom *Giacomom* u Rabu (1798–99. katedrala i crkva Sv. Križa), u Velom Lošnju, Jablancu, Kaštel Lukšiću (1808). Somazzi je izrađivao od sadre i cijele oltare: u Pagu, Novome Vinodolskom i katedrali u Senju (srušena u II. svj. r.), s velikim brojem kipova i reljefa kasno-baroknih oblika koji prelaze u klasicizam.

LIT.: K. Prijatelj, Doprinosi aktivnosti švicarskih štukatera u Hrvatskoj, Radovi IPU, 1972, 1–2. — Horvat — Matejčić — Prijatelj, Barok. L. D.

SOPOT, arheol. lokalitet uz desnu obalu Bosuta kraj Vinkovaca. To je niska eliptična gradina — tell (113 × 98), koju opasuje jarak; naselje je u neolitiku bilo nositelj *sopotske kulture*. Osim keramike, oružja i nakita pronađeni su i temelji neolitičkih kuća; središnji je dio naselja imao funkciju trga, a jarak je bio podignut radi obrane od poplava.

LIT.: S. Dimitrijević, Sopotsko-lendelska kultura, Monographiae archaeologicae, I, Zagreb 1968. — Isti, Sopotska kultura, u knjizi: Praistorija jugoslavenskih zemalja, Sarajevo 1979. Bo. Pr.

SOPOTSKA KULTURA, neolitička kultura rasprostranjena u Z Srijemu, u I i sr. Slavoniji te u SI Bosni, u starijoj literaturi poznata pod nazivima *slavonsko-srijemska*, *bapsko-lendelska* i *sopotsko-lendelska kultura*. Ime je dobila prema najvažnijem lokalitetu — *Sopotu* kraj Vinkovaca. Ostali su važniji lokaliteti: Vinkovci (nekoliko nalazišta), Otok, Bapska, Osijek, Klokočevik. S. k. se nastavlja na stariju starčevačku kulturu i traje kroz čitav srednji i mlađi neolitik. Nastanak kulture je u svezi s dolaskom nositelja vinčanske kulture. Tada se dio starčevačkoga stanovništva seli u susjedna područja, gdje se miješanjem elemenata vlastite kulture s elementima novopridošle vinčanske kulture rađa nova sopotska kultura. Njezine su značajke redukcijsko pečenje (posude crne i sive boje), tehnika poliranja i kaneliranje posuda, dok su iz starčevačke kulture zadržani tradicionalni oblici (bikonični profili). Najizrazitiji su način ukrašavanja od samoga početka duboko urezivanje i rovašenje, ponekad kombinirani s inkrustacijom. Karakteristični proizvodi sopotske kulture — kupe na nozi s okruglim i eliptičnim rupama — vjerojatno potječu iz neolitičkih kultura Rumunjske. S. k. je bila povezana i s udaljenijim srednjoeur. kulturama, a utjecala je na nastanak lendelskih kultura u Mađarskoj, Moravskoj i Slovačkoj. Život

sopotske kulture prekinut je dolaskom nositelja badenske kulture, čime ujedno završava razdoblje neolitika u Podunavlju (oko ← 2400).

LIT.: S. Dimitrijević, Sopotsko-lendelska kultura, Monographiae archaeologicae, I, Zagreb 1968. — Isti, Starčevačka kultura u slavonsko-srijemskom prostoru i problem prijelaza starijeg u srednji neolit u srpskom i hrvatskom Podunavlju, u knjizi: Neolit i eneolit Slavonije (simpozij), Vukovar 1969. — Isti, Sopotska kultura, u knjizi: Praistorija jugoslavenskih zemalja, Sarajevo 1979. Bo. Pr.

SORMILIĆ, Ivan, graditelj (Krk, XVII. st.). Sagradio 1699. kapelu zanimljive trolisne osnove u Bogovićima kraj Dubašnice na Krku. God. 1770. dodavanjem uzdužnoga broda kapela je postala svetište župne crkve.

LIT.: Horvat — Matejčić — Prijatelj, Barok.

SOTIN, selo uz Dunav *JJ* od Vukovara, arheol. lokalitet s nalazima iz doba neolitika (gradina), latenske kulture i antike. Tu se ubicira rim. *Cornacum*, gdje je bila smještena posada limesa. Nađena je ara koju je Gaj Antonije Sabin posvetio svom ocu Liberiju. — Srednjovj. se utvrda spominje od 1289. Župna crkva Marije Pomoćnice sagrađena je 1760–66; zaobljeno poligonalno svetište s potpornjima u unutrašnjosti ima barokni svod; nad brodom je ravni strop. Pročelje sa stupovima je široko i raščlanjeno. U crkvi su barokni oltari i slika Marije Pomoćnice, kopija prema Lucasu Cranachu. U pravosl. kapeli Sv. Nikole je ikonostas s rezbarijama u stilu rokokoa na carskim dverima. — Župna je crkva razorena u agresiji na Hrvatsku 1991.

LIT.: J. Brunšmid, Arheološke bilješke..., VjHAD, 1901, str. 139–143. — S. Pavičić, Vukovska župa, Zagreb 1940, str. 178–180. — M. Šeper, O neolitskim utvrđenjima u Srijemu..., Alma mater croatica, 1942–43. — I. Lentić-Kugli, Kopije BMV Auxiliatrix Lucasa Cranacha u slikarstvu Slavonije 18. stoljeća, Vijesti MK, 1971, 3. — Cultural Heritage of Croatia in the War 1991/92, Zagreb 1993. A. Ht.

SOVINJAK, naselje na brežuljku iznad doline rijeke Mirne u S Istri. Spominje se u XIII. st. kao feudalni kaštel u sastavu Akvilejske patrijaršije i poslije Pazinske grofovije, a 1508. osvaja ga Venecija i uklapa u sustav pograničnih utvrda tzv. Rašporskoga kapetanata (od 1797). Već u XV. st. kaštel nestaje, no organizacija naselja, s blokovima kuća duž jedine ulice koja se proširuje u trg sa župnom crkvom, pokazuje poluurbana obilježja srednjovj. neutvrđenih podgrađa. — Kasnogotička kapela *Sv. Roka*, podignuta na ulazu u naselje, najstarija je očuvana građevina Sovinjaka. Njezinim unutrašnjim prostorom, presvođenim šiljasto-bačvastim svodom, dominiraju vrsne manirističke freske Domenicusa Utiniensisa iz 1571; vanjšina kapele obogaćena je 1682. baroknim kamenim trijemom. Župna crkva *Sv. Jurja*, obnovljena 1724. i 1927, očuvala je iz starijeg razdoblja renesansni pročelni zvonik, datiran glagoljskim natpisom u 1557. Crkvena oprema potječe iz kasnobaroknoga i klasicističkoga doba. Od svjetovne arhitekture vrsnoćom se ističu žitnica iz 1647, s kamenim reljefom Raspeća na pročelju, te nekoliko baroknih i klasicističkih palača.

LIT.: C. De Franceschi, Storia documentata della Contea di Pisino, Atti e memorie SIASP, 1964. — B. Fucić, Glagoljski natpisi, Zagreb 1982. — Isti, Freske u Sovinjaku, Buzetski zbornik, 1986, 13. — D. Misić, Povijesni i građevni razvoj kaštela Sovinjaka, ibid., 1987, 11. — K. Horvat-Levaj, Gradovi-utvrde sjeveroistočne Istre, ibid., 1988, 12. K. H. L.

SPALATIN, Marko, slikar i grafičar (Zagreb, 23. IX. 1945). Od 1963. živi u SAD. Diplomirao je na University of Wisconsin (1969). Izlaze od 1968. Svoje geometrijsko-konstruktivističke kompozicije snažnih boja radi u stilu optičkoga minimalizma (*Oblik IV, Presjek*). Zapaža čiste, esencijalne oblike u prirodi i transformira ih u magičan svijet iluzije i meditacije. Iz njegovih slikarskih i grafičkih ostvarenja proizlaze ugođaji koji dočaravanju neograničenost prostora. Madison Art Center objavio je knjigu o njegovim grafikama nastalim 1968–78. — Izlagao je u SAD, Kanadi, Francuskoj, Italiji, Japanu, Njemačkoj, Švicarskoj i Španjolskoj, te u Hrvatskoj.

LIT.: V. P. Goos, L. A. Zona i J. Yan, Marko Spalatin, retrospektiva 1970–95, Youngstown, Ohio 1995. R.

SPIA, Antun, drvorezbar (Zadar, XVI. st.). Zajedno s F. Čiočićem izradio korsa sjedala u franjevačkoj crkvi na Hvaru 1583. Na klupama je natpis u kojemu se spominju majstori.

LIT.: C. Fisković, Zadarski sredovječni majstori, Split 1959, str. 89.

SPIEGLER, Rudolf, kipar i slikar (Zagreb, 24. XII. 1885 — 20. I. 1980). Studirao kiparstvo na Akademiji u Zagrebu (1907–11). Radio u ateljeu R. Frangeša-Mihanovića (do 1919). Prvu samostalnu izložbu priredio u Zagrebu 1920. Projektirao je vlastitu obiteljsku kuću u Zagrebu (Medveščak 134) i izradio na njoj sve klesane ukrase. Bavi se medaljer-

SPLIT, panorama s Dioklecijanovom palačom

stvom (*Barun Trenk*, 1915; *Izložba stoke u Zagrebu*, 1933; *Kanonik Janko Barle*, 1939). Slikao je vedute i arhit. spomenike Zagreba i Dalmacije.

LIT.: V. Zlamalik, I. Memorijal Ive Kerdića (katalog), Osijek – Zagreb 1980.

P. C.

SPILA, špilja kraj Nakovana na poluotoku Pelješcu. Arheol. nalazi potječu iz razdoblja od mlađega kamenog (hvarska kultura) do željeznoga doba. Osobitosti kanelirane keramike iz eneolitičkoga sloja bile su povod pojedinim autorima da govore o posebnoj kulturi (tzv. pelješkoj ili nakovanskoj).

LIT.: N. Petrić, Prehistorijske kulture Pelješca, Pelješki zbornik (Zagreb), 1976, 1. – S. Dimitrijević, Problem eneolita na istočnoj jadranskoj obali, u knjizi: Praistorija jugoslavenskih zemalja, III, Sarajevo 1979.

B. Čk.

SPILAN (Spiljon), ostaci kasnoant. utvrde povrh Župe kraj Dubrovnika. Unutar zidova su tragovi nekih građevina, među kojima i jedne crkve (otkopani dijelovi pluteja i oltarne pregrade). Otkriveno je i nekoliko grobova, te ulomaka keramike iz prapovijesti i sr. vijeka. Vjerojatno je riječ o ilir. i mladoj rim. utvrdi u vanjskome obrambenom pojasu ant. Epidaura.

SPLISKA, selo na S obali otoka Brača. Nastalo je u XVI. st., kada je obitelj Cerinić-Cerineo iz susjednoga sela Škripa podignula 1577. u njezinoj uvali kaštel u renesansnome slogu; to je jedan od važnijih bračkih građevnih sklopova iz XVI. st. U kaštelu se čuvaju slike *Madona s djetetom* (Bernardino dei Conti, oko 1450–1522) i portret viteza Maura Cerinića Morrusa (prva pol. XVI. st.). Na drvenome polikromiranom glavnom oltaru u župnoj crkvi nalazi se slika *Majka Božja sa svecima* sa signaturom Leandra Bassana. — Iznad sela se nalaze rim. kamenolomi iz doba cara Dioklecijana; u kamenolomu Rasoha uklesan je u stijeni potkraj III. ili poč. IV. st. Heraklov lik, a u luci su nađeni kameni blokovi i starokršč. reljefi na mjestu gdje se ukrcavao kamen na lađe. U blizini se nalazi i ruševna starokršč. crkva Sv. Jadre (Sv. Andrije).

LIT.: D. Vrsalović, D. Domančić i K. Prijatelj, Kulturni spomenici otoka Brača, Brački zbornik, IV, Zagreb 1960. — I. Fisković, O ranokrščanskoj arhitekturi na otocima Braču i Šolti, Arheološki radovi i rasprave, 1982, 8–9.

N. B. B.

SPLIT, grad u Dalmaciji. Među najstarije nalaze na splitskome poluotoku pripada eneolitička ostava zlatnih predmeta (oko ← 2000), pronađena na

uzvisini Gripama. U brončano i željezno doba na tome se lok. vjerojatno nalazila prapov. utvrda (gradina). Gradinsko se naselje naslućuje na J padinama Marjana u toponimu *Kasljuni*. Najstarije naselje ilir. Delmata bilo je vjerojatno smješteno uz J uvalu splitskoga poluotoka.

Na osnovi srednjovj. toponima *Aspalathos* u dijelu historiografije i onomastike prihvaćena je pretpostavka o grčkom naselju, nazvanom po istoimenoj biljci, iz kojega bi nastalo i ime današnjega grada (*Aspalathos-Spalatum-Split*). U razdoblju rim. vladavine splitski je poluotok dio prigradskoga prostora *Salone* (→ *Solin*). Izgradnja ceste i parcelacija zemlje (centurijacija) ostavile su tragove u međama, putovima i nekim ulicama današnjega Splita. Toponim *Spalatum* (možda na mjestu starijega ilir. i grč. naselja) ubilježeno je na Tabuli Peutingeriani na kojoj je ucrtan i Dijanin hram; ostaci temelja još postoje na rtu Marjana. Na različitim položajima na poluotoku (Poljud, Neslanovac, Sutrovice), ostaci su gospodarskih zgrada. Među nadgrobnim se spomenicima ističe ara Lucija Granija Proklina, pronađena u predjelu Blatine.

Najvrednije naslijeđe iz rim. razdoblja je → *Dioklecijanova palača* (oko 300. god.). Poslije Dioklecijanove smrti 316. palača ostaje u posjedu rimske države; krajem IV. st. u njoj se spominje radionica sukna, a tamo je našao zaštitu i pretposljednji rim. car Julije Nepos, svrgnut s prijestolja 475. U tome se razdoblju (IV–VI. st.) pojavljuje kršćanstvo i na splitskome poluotoku, koji je tada teritorij Salone, velike kršč. metropole. Ostaci ili tragovi starokršč. crkava nalaze se na različitim položajima u okolici Splita. Najviše je ostataka očuvala bazilika Sv. Lovre u Stobreču, trobrodna crkva s transeptom i upisanom apsidom. S od Dioklecijanove palače otkriveni su ostaci dviju starokršč. crkava, od kojih je zap. vjerojatno memorija, a istočna trobrodna jednoapsidna bazilika (IV–V. st.), koja se u sr. vijeku spominje pod imenom Sv. Andrije, kao »oslikana bazilika«. Na I obroncima Marjana, pokraj same luke, nešto mlađa crkva Sv. Frane također je kasnoant. postanka. Bila je posvećena Sv. Feliks, imala je veliku poligonalnu krstionicu, a iz nje je i čuveni sarkofag s prikazom prelaska Židova preko Crvenoga mora. I crkva Sv. Marije u Špinutu je kasnoant. postanka pa nema dvojbe o gustom rasporedu najstarijih kršč. bogomolja oko grada. Na poluotočiću Sustipanu postojalo je starokršč. groblje i, vjero-